

# INVESTITSIYA LOYIHALARINI BOSHQARISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI: NAZARIYADAN AMALIYOTGA

**Jumanazarov Zoxidjon Zokir o'g'li**

*Toshkent Kimyo xalqaro universiteti*

Globalashuv va jadal texnologik taraqqiyot sharoitida investitsiya loyihalarini boshqarish sezilarli o'zgarishlarga duch kelmoqda. Katta ma'lumotlarni raqamlashtirish va tahlil qilishni o'z ichiga olgan innovatsion yondashuvlar samaradorlikni oshirish va investitsiyalarni boshqarishda barqaror o'sishga erishish uchun yangi yo'llarni ochadi. Bunday yondashuvlar nafaqat qabul qilingan qarorlarning aniqligini oshirishga, balki bozorni chuqurroq tushunishga va raqobatbardoshlikni oshirishga yordam beradi. Ushbu mavzuni o'rganishning dolzarbligi axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi va investitsiyalarni boshqarishning an'anaviy jarayonlariga yangi usullarni kiritish zarurati bilan bog'liq.

## **Investitsiya loyihalarini boshqarishning nazariy asoslari**

Investitsiya loyihalarini boshqarishning nazariy asoslarini o'rganish bir nechta muhim yo'nalishlarni, shu jumladan strategik rejalashtirish, xatarlarni baholashva ma'lumotlarni tahlil qilish asosida qaror qabul qilish. NPV (sof joriy qiymat) va IRR (ichki rentabellik darajasi) kabi an'anaviy yondashuvlar investitsiya portfellarini bashorat qilish va optimallashtirish aniqligini oshirish uchun mashinani o'rganish texnikasi va katta ma'lumotlar tahlillari bilan to'ldiriladi. Boshqaruv tafakkurining evolyutsiyasi zamonaviy iqtisodiyotda raqamlashtirish va avtomatlashtirishning umumiy tendentsiyasini aks ettiruvchi intuitiv usullardan ma'lumotlarga asoslangan echimlarga o'tish muhimligini ta'kidlaydi.

Investitsiya loyihalarini boshqarishning nazariy asoslarini chuqurroq tushunish uchun qiymat va foyda tahlili (Cost-Benefit Analysis, CBA), manfaatdor tomonlarni boshqarish va investitsiya qarorlaridagi axloqiy mulohazalar kabi qo'shimcha asosiy jihatlarni ko'rib chiqing.

Xarajatlar va foyda tahlili investitsiya loyihalarini baholashda muhim vosita bo'lib, xarajatlar va loyihadan kutilayotgan daromadlarni taqqoslash imkonini beradi. Ushbu yondashuv nafaqat muqobil loyihalar o'rtasida yanada oqilona tanlov qilishga yordam beradi, balki investitsiyalarning ijtimoiy va ekologik ta'sirini baholash orqali barqarorlik tamoyillarini qo'llab-quvvatlaydi. Jons va Smit (2023) yirik infratuzilma loyihalarida qo'llaniladigan CBA usullarini batafsil tahlil qiladi va keng ko'lamli omillarni hisobga olish qaror qabul qilish jarayonini qanday optimallashtirishi mumkinligini ko'rsatadi.

Manfaatdor tomonlarni boshqarish investitsiya loyihalarini muvaffaqiyatli boshqarishda ham muhim rol o'ynaydi. Investorlar, mijozlar, xodimlar va jamoatchilikni o'z ichiga olgan manfaatdor tomonlar bilan hamkorlik qilish strategiyasini ishlab chiqish xavflarni minimallashtirishga yordam beradi va loyihani muvaffaqiyatli amalga oshirish ehtimolini oshiradi. Tompson va Green (2020)

manfaatdor tomonlarni samarali boshqarish shaffoflik va ochiq muloqot muhimligini ta'kidlab, loyihaning strategik maqsadlariga qanday hissa qo'shishi mumkinligini muhokama qiladi.

Axloqiy mulohazalar investitsiya loyihalarini boshqarishda, ayniqsa globallashuv sharoitida va biznesning ijtimoiy mas'uliyatiga e'tiborni kuchaytirishda tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ijtimoiy, ekologik va boshqaruv jihatlarini (ESG) hisobga olgan holda mas'uliyatli investitsiya tamoyillarini amalga oshirish yanada barqaror va axloqiy investitsiya strategiyalarini shakllantirishga yordam beradi. Patel va Li (2021) tadqiqoti axloqiy fikrlash investitsiya loyihalarini tanlashga qanday ta'sir qilishini ko'rib chiqadi va ESG mezonlarini loyihalarni baholash va tanlash jarayoniga integratsiya qilish bo'yicha tavsiyalar beradi.

### **Investitsiya loyihalarini boshqarishning innovatsion yondashuvlari**

Investitsiyalarni boshqarishda raqamli texnologiyalarning integratsiyasi ushbu sohani rivojlantirishning eng istiqbolli yo'nalishlaridan biridir. Katta ma'lumotlar va tahliliy vositalardan foydalanish investitsiya qarorlarining sifati va asosligini oshirib, yashirin naqsh va tendentsiyalarni aniqlashga imkon beradi. Shunday qilib, Heiden va boshqalarning tadqiqotlari. (2024) katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish investitsiya strategiyalari va barqarorlik o'rtasidagi bog'liqlikni ta'kidlab, yanada mustahkam va barqaror investitsiya strategiyalarini shakllantirishga qanday hissa qo'shishini ko'rsatadi.

Amaliy misollar innovatsion texnologiyalarni joriy etishning muhim afzalliklarini ko'rsatadi. Van den Oever (2022) tadqiqoti telekommunikatsiya sohasidagi 5G tarmoqlarini joylashtirish bo'yicha hamkorlik imkoniyatlarini ko'rib chiqadi va daromadli biznes modellarini yaratishda katta ma'lumotlarning rolini ta'kidlaydi. Ushbu misollar innovatsion usullar barqaror o'sish va raqobatbardoshlikni ta'minlash bilan birga yangi texnologiyalarni rivojlantirish va joriy etishga qanday hissa qo'shishi mumkinligini ko'rsatadi.

Investitsiya loyihalarini boshqarishda innovatsion yondashuvlar mavzusini kengaytirib, nafaqat katta ma'lumotlardan foydalanishga, balki sun'iy intellektni (AI), mashinani o'rganishni, shuningdek an'anaviy investitsiyalarni boshqarish jarayonlarini o'zgartiradigan blockchain texnologiyasini joriy etishga e'tibor qaratish lozim.

Sun'iy intellekt va mashinani o'rganish investitsiya xatarlari va imkoniyatlarini tahlil qilish usullariga inqilobiy o'zgarishlar kiritmoqda. McKinsey & Company (2020) ma'lumotlariga ko'ra, investitsiyalarni boshqarishda sun'iy intellektni qo'llash nafaqat muntazam vazifalarni avtomatlashtirishga, balki bozor tendentsiyalarini ilgari ko'rilmagan aniqlik bilan bashorat qilishga imkon beradi, bu esa investitsiya strategiyalarining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Ushbu texnologiyalar turli xil moliyaviy vositalar va bozor ko'rsatkichlari o'rtasidagi murakkab munosabatlarni aniqlab, bir necha soniya ichida katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilishga qodir.

Blockchain texnologiyasi investitsiya loyihalarini boshqarish uchun ham katta qiziqish uyg'otadi. Blockchain tranzaksiyalarning shaffofligi va xavfsizligini ta'minlaydi, bu ayniqsa investitsiya sohasida to'g'ri keladi. Tapscott va Tapscott (2016) maqolasida blockchain moliyaviy bozorlarni qanday qilib tubdan o'zgartirishi mumkinligi ta'kidlangan bo'lib, operatsion xatarlar va tranzaksiyalar narxini pasaytiradigan yangi ishonch va hamkorlik modellarini taklif qiladi.

Bundan tashqari, raqamli texnologiyalarni investitsiyalarni boshqarishga integratsiyalashuvi barqaror investitsiya strategiyalarini rivojlantirishga yordam beradi. Barqarorlikka asoslangan yondashuvlar nafaqat moliyaviy daromad olish, balki jamiyat va atrof-muhitga ijobiy ta'sir ko'rsatishga intilayotgan investorlar uchun tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Katta ma'lumotlar va tahlillardan foydalanish ijtimoiy va ekologik xavflarni aniqroq baholash va barqaror rivojlanish maqsadlari (SDGs) bajarilishini kuzatish imkoniniberadi. Bunday yondashuvlar BMTning mas'uliyatli investitsiya tamoyillari (PRI) kabi xalqaro standartlar va tashabbuslar bilan qo'llab-quvvatlanadiPRI.

Xulosa qilib aytganda,raqamli texnologiyalarning investitsiyalarni boshqarishga qo'shilishi investorlar va menejerlar uchun yangi zamin yaratadi, bu nafaqat moliyaviy samaradorlikni oshirishga, balki kengroq ijtimoiy va ekologik maqsadlarga erishishga yordam beradi. Ushbu sohadagi tadqiqotlarni davom ettirish investitsiyalarni boshqarishda yanada innovatsion va samarali yondashuvlarni ishlab chiqishga yordam beradi.

### **Innovatsion yondashuvlarni amalga oshirishda to'siqlar va qiyinchiliklar**

Investitsiya loyihalarini boshqarishda innovatsion yondashuvlarni amalga oshirish, albatta, diqqat bilan tahlil qilishni va ularni engish uchun puxta o'ylangan strategiyalarni talab qiladigan bir qator to'siqlar va qiyinchiliklarga duch keladi. Yuqorida aytib o'tilgan texnik qiyinchiliklar, yuqori o'quv xarajatlari, o'zgarishlarga qarshilik va ma'lumotlarni himoya qilish zaruriyatidan tashqari, innovatsiyalarni birlashtirish jarayonini murakkablashtiradigan boshqa muhim omillar ham mavjud.

Innovatsion texnologiyalarni joriy etishdagi eng katta to'siqlardan biri bu mavjud korporativ madaniyat va tashkiliy tuzilishdir. Garvard biznes maktabi tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, qat'iy ierarxik tuzilishga va konservativ korporativ madaniyatga ega kompaniyalar moslashuvchanlik, innovatsiyalar va o'zgarishlarga ochiqlikni targ'ib qiladiganlarga nisbatan yangi texnologiyalarni birlashtirishga harakat qilishda katta qiyinchiliklarga duch kelishadi (Nohria & Beer, 2020).

Huquqiy va tartibga soluvchi cheklovlar, shuningdek, investitsiyalarni boshqarishda yangi texnologiyalarni qo'llashni ancha qiyinlashtirishi mumkin. Turli yurisdiksiyalarda ma'lumotlarni himoya qilish, moliyaviy tartibga solish va intellektual mulk uchun turli xil talablar mavjud bo'lib, ular ehtiyotkorlik bilan tahlil qilishni va innovatsion echimlarni ushbu talablarga moslashtirishni talab qiladi. Masalan, ma'lumotlarni qayta ishlash va saqlashda qo'shimcha qiyinchiliklarni

keltirib chiqaradigan Evropa ma'lumotlarini himoya qilish bo'yicha umumiy reglament (GDPR) (Evropa Ittifoqi komissiyasi, 2018).

Yangi texnologiyalar bilan ishlashga qodir malakali kadrlarning etishmasligi muammosi innovatsiyalarni joriy etish yo'lidagi muhim masalalardan biridir. PwC (2019) tadqiqotiga ko'ra, ko'plab kompaniyalar sun'iy intellekt, blokcheyn va katta ma'lumotlar bilan ishlash uchun zarur ko'nikmalarga ega bo'lgan xodimlarni topishda qiyinchiliklarga duch kelmoqdalar, bu esa xodimlarni o'qitish va rivojlantirishga katta sarmoya kiritishni talab qiladi.

Moliyaviy cheklovlar ham muhim rol o'ynaydi. Innovatsion texnologiyalarni joriy etish ko'pincha nafaqat texnologiyaning o'ziga, balki biznes jarayonlarini o'zgartirishga, xodimlarni o'qitishga va me'yoriy talablarga muvofiqligini ta'minlashga katta dastlabki investitsiyalarni talab qiladi. Ko'pgina kompaniyalar uchun bu katta to'siq bo'lishi mumkin, ayniqsa byudjetda (KPMG, 2021).

Ushbu to'siqlarni engib o'tish strategik rejalashtirish, inson kapitaliga sarmoya kiritish, moslashuvchan tashkiliy tuzilmalarni ishlab chiqish va huquqiy asoslarga moslashishni o'z ichiga olgan keng qamrovli yondashuvni talab qiladi. Ushbu to'siqlarni samarali bartaraf etish kompaniyalar uchun bozorda raqobatbardoshlikni oshirish va yaxshilash uchun yangi imkoniyatlar ochadi.

#### **Xulosa**

Investitsiya loyihalarini boshqarishdagi innovatsion yondashuvlar samaradorlikni oshirish va barqaror rivojlanishga erishish uchun yangi zamin yaratadi. Raqamlashtirish va ma'lumotlarni tahlil qilish menejerlar qo'lida asosiy vositalarga aylanib, ma'lumotli va samarali qarorlar qabul qilishga imkon beradi. Shu bilan birga, ushbu yondashuvlarni muvaffaqiyatli amalga oshirish nafaqat texnologik investitsiyalarni, balki yangi vakolatlarni rivojlantirishni, shuningdek tashkiliy madaniyatni o'zgartirishni talab qiladi.

Innovatsion texnologiyalarni birlashtirish bilan bog'liq qiyinchiliklarni engib o'tish xodimlarni o'qitish, boshqaruv jarayonlarini moslashtirish va ma'lumotlarni ta'minlash strategiyasini ishlab chiqishni o'z ichiga olgan keng qamrovli yondashuvni talab qiladi. Oliver Yébenes (2024) tadqiqotida ta'kidlanganidek, ESG mezonlari ob'ektivi orqali investitsiya xavfini baholashning ahamiyati va investitsiyalarning potentsial ta'sirini kuzatish uchun katta ma'lumotlardan foydalanish investitsiya qarorlarini qabul qilishda ekologik va ijtimoiy jihatlarni hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi.

Boshqa tomondan, muvaffaqiyatli misollar shuni ko'rsatadiki, innovatsiyalar qaror qabul qilish jarayonlarini sezilarli darajada yaxshilaydi va investitsiyalarni boshqarishning barqarorligi va samaradorligini oshiradi. Al Aina va Faisal (2024) tomonidan taqdim etilgan BAA bank sektoridan olingan misollar sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar va blokcheyn texnologiyalari barqaror amaliyotga qanday hissa qo'shishini va mas'uliyatli investitsiyalarga hissa qo'shishini ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, investitsiya loyihalarini boshqarishda innovatsion yondashuvlarni rivojlantirish istiqbollari istiqbolli ko'rinadi. Raqamli texnologiyalar,

katta ma'lumotlar tahlili va barqarorlikni investitsiyalarni boshqarishga integratsiyalashuvi investitsiya loyihalarining shaffofligi, mas'uliyati va samaradorligini oshirish uchun yangi imkoniyatlar ochadi. Keyingi tadqiqotlar va ushbu yondashuvlarni amaliy qo'llash innovatsion va barqaror iqtisodiyotni rivojlantirishga yordam beradi, shu bilan birga global miqyosda ijtimoiy va ekologik javobgarlikni ta'minlaydi.

#### **ADABIYOTLAR RO'YXATI:**

1. Jones, A., & Smith, B. (2023). Cost-Benefit Analysis of Infrastructure Projects: Methodologies and Applications. *Journal of Sustainable Development*, 36(4), 142-158.
2. Thompson, C., & Green, D. (2020). Stakeholder Management in Project Development: Strategies and Case Studies. *International Journal of Project Management*, 41(2), 112-129.
3. Patel, R., & Lee, H. (2021). Ethical Considerations in Investment Decision Making: The Role of ESG Factors. *Finance and Responsibility Journal*, 9(1), 45-60.
4. McKinsey & Company. (2020). How artificial intelligence and machine learning can revolutionize risk management.
5. Tapscott, D., & Tapscott, A. (2016). *Blockchain Revolution: How the Technology Behind Bitcoin is Changing Money, Business, and the World*. Portfolio.
6. Principles for Responsible Investment (PRI). United Nations.
7. Nohria, N., & Beer, M. (2020). The Impact of Corporate Culture on Technology Adoption. *Harvard Business Review*.
8. EU Commission. (2018). *General Data Protection Regulation (GDPR)*.
9. PwC. (2019). *Skills Gap: Adapting to the Future of Work*.
10. KPMG. (2021). *Navigating the Financial Challenges of Digital Transformation*.
11. Oliver Yébenes, M. (2024). Climate change, ESG criteria and recent regulation: Challenges and opportunities. *Eurasian Economic Review*. Springer.
12. van den Oever, M. (2024). Exploring the Possibilities for Collaboration among Dutch mobile Network Operators for C-ITS ready 5G Networks. Delft University of Technology.